

הלב, לב הרים לו / ג'ררד מנלי הופקינס

מבחר שירים, קטעי יומן, מכתבים

ליקט, תרגם והוסיף הערות וסוף-דבר

שמעון זנדבנק

חדש בהוצאת **אבן חושן** בתמיכת **המפעל לתרגום ספרות מופת**

של מרכז ההדרכה לספריות בישראל

בסיוע משרד המדע, התרבות והספורט, מינהל התרבות- המחלקה לספרות

מתוך אחרית הדבר מאת שמעון זנדבנק

במכתב לידידו המשורר רוברט ברידג'יס מיום 24 באוקטובר 1883 מנסח הופקינס את ההבדל בין מסתורין חילוני למסתורין דתי. "כשאתה אומר 'מסתורין'" הוא כותב, "אינך מתכוון למה שהאדם הקתולי מתכוון אליו. אתה מתכוון לאי-ודאות מעניינת; כשחולפת אי-הודאות, חולף גם העניין [...] אדם קתולי, לעומת זאת, מתכוון במסתורין לוודאות בלתי-ניתנת-להבנה". אי-ודאות מעניינת מזה, ודאות בלתי-ניתנת-להבנה מזה; אין צורך לומר היכן עומד הופקינס, הכומר הישועי.

ג'ררד מנלי הופקינס נולד בסטרטפורד, אסקס, בשנת 1844, בן בכור להורים אמידים ומשכילים (אביו, איש ביטוח, כתב שירים) ואנגליקנים אדוקים. כשהיה בן שמונה עברו הוריו להמפסטד והוא למד בבית-ספר בהייגיט, זכה בפרסים לשירה והגיע לאוקספורד. שם, בגיל עשרים ושתיים, גמלה בו, למגינת לב הוריו, ההחלטה לעבור לכנסיה הקתולית. שנתיים אחר-כך גמר אומר להצטרף למסדר הישועים ולהיות לכהן ישועי. הוא שרף את שירי-הנעורים שלו, נדר נדר של עוני, צייתנות ופרישות מינית, והחל בלימודי דת של שמונה שנים, עד שבשנתו השלושים ושלוש הוענק לו תואר כהן ישועי. מאז שימש כהן ומטיף במקומות שונים ומשונים, וחילופי המשרות התכופים, בין השאר באזורים עירוניים מתועשים ועמוסי בעיות חברתיות, העיקו עליו מאוד והם מעידים על קשייו במילוי תפקידי הכהונה. מינויו האחרון היה כמרצה ללימודים קלסיים ביוניברסיטי קולג' הקתולי בדבלין, שם בילה את חמש שנותיו האחרונות, כורע תחת עול ההוראה, מאוכזב, רואה עצמו כ"סריס" בגלל מיעוט השירים שכתב וכשלונו בכתיבת מאמרים מלומדים, עד למותו בשנת 1889 ממחלת הטיפוס.

מבחינה כרונולוגית, הופקינס הוא אפוא משורר ויקטוריאני. עם זאת נתגלה לעולם רק במאה העשרים. שלושים שנה לאחר מותו, בשנת 1918, הוציא הידיד הנאמן ברידג'יס את שיריו בפעם הראשונה. אותו זמן כבר קנה לו המודרניזם אחיזה ברורה בשירה האנגלית. ת.ס.אליוט כבר פירסם את "פרופרוק והסתכלויות אחרות" שלו, ייטס את "ברבורי-הפרא בקול", וגם האנתולוגיה האימגייסטית הראשונה כבר ראתה אור. והנה, מה שנתגלה כשיצאו שירי הופקינס היה משורר בן הדור כביכול, מודרניסט מובהק: סתום, נועז, עושה בשפה ובכללי הדקדוק והשירה כבתוך שלו. ואף על פי כן, למרות אותו מזג כמו-מודרניסטי, היה הופקינס בן המאה הקודמת. אותו הבדל שהוא מנסח במכתבו לברידג'יס בין מסתורין חילוני לדתי מעמיד מחיצה

עקרונית בינו ובין המודרנה. מודרניסטים כייטס או אליוט, נצרותם מוטלת כעיי חורבות והם נאבקים לשקם אותה או למצוא לה תחליפים מיתיים. הופקינס הישועי, לעומת זאת, דבק כל-כולו ב"וודאות הבלתי-ניתנת להבנה". גם זיקתו העמוקה של הופקינס לטבע - הוא צייר אותו (בכישרון לא מבוטל) ותיאר אותו לפרטי-פרטיו ביומנו ולא רק בשיריו - היא רומנטית ובת המאה התשע-עשרה. וכן הפורמליזם המובהק שלו, דביקותו בצורת הסונטה למשל, המנוגד לדחף האנטי-צורני שבלב המודרניזם.

הופקינס דבק אפוא כל כולו בוודאות הקתולית. אבל לא בלי מאבק, לא בלי יסורים קשים. ראו למשל את הסונטות הקרויות "נוראות" שכתב בשנת 1885, סונטות חדרות יאוש וזעם של מי שנקרע בין דחפיו הטבעיים וסגפנותו הדתית - ובתוך כך כורע תחת רגשי-האשם על עצם יאושו וזעמו.

מדוע גזר על עצמו עם ראשית הכשרתו כישועי שלא לכתוב עוד שירים ? לא היה ב"שולחן ערוך" הישועי איסור מפורש כזה. אבל מכתביו מעידים עליו שראה בשירים מעשה של קלות-דעת כביכול, שלא עלה בקנה אחד עם כובד-ראשו הדתי, עם נטייתו הגובלת במזוכיסטי לכפוף עצמו לסמכות עליונה, ועם הציפיות שציפו ממנו - או שסבר שציפו ממנו - מוריו והממונים עליו במסדר הישועי. קל יותר להסביר איך חזר לשירה. ב-6 בדצמבר 1875 נטרפה ליד חופי אנגליה ספינה בשם "דוייטשלנד", ועל סיפונה בין היתר חמש נזירות פרנציסקניות. הופקינס, שהיה שרוי אותו זמן בשלבים האחרונים של הכשרתו כישועי בקולג' בצפון ויילס, קלט מפי אחד הממונים עליו רמז שראוי להקדיש שיר לזכרון של אותן נזירות, והדבר המריץ אותו לכתוב את "טביעת דוייטשלנד", הארוך והמורכב בשיריו. כאן נפרץ הסכר ונפתחה הדרך להמשך הכתיבה.

נְמַל-שָׁמַיִם

נזירה נודרת נדר נזירות

חֶשְׁקָה נִפְשֵׁי לְצֵאת

לְמָקוֹם שְׁאֲבִיב לֹא יִכָּזֵב,

לְשֹׁדוֹת שֶׁם בְּרַד חַד לֹא נִתֵּן

וְשׁוֹשֵׁן נִפְתָּח.

וּבִקְשֵׁתִי לְבוֹא

לְמָקוֹם שְׁאֵין סֶעַר בּוֹ,

וְאֲדוֹת מוֹרִיקוֹת בְּנֶמַל דּוֹמָם

הִרְחַק מִדְּכֵי הַיָּם.

הוד אדוני

העולם טעון הוד אדוני.
הוא נצת כנצנוץ ניר-כסף חבוט,
נערם לגדלה כמו שמן סחוט
מטפטף. איך ימאס אדם מוסר שדי?
דורות הולכים ודורכים ודורכים,
והכל צרוב-מסחור, סאוב-עמל ועכור,
מזהם מאדם, ספוג ריחו: שדה-בור
העולם, ובנעל הרגל לא חשה כלום.

ועם זאת הטבע לא יכלה לעולם;
יש מתיקות שופעת בלב הדברים;
ואם גם במערב אור אחרון נעלם,
בפאת מזרח, הה, כבר שחר משחים -
כי רוח-הקדש גוהרת על עולם
מעקם בתזה חס וחה, כנפי זהרים.

ליל אור-כוכב

הִבֵּט בְּכּוֹכָבִים ! הִבֵּט, הִבֵּט בְּשָׁמַיִם !
הוּ הִבֵּט בְּעַם-אֵשׁ יוֹשְׁבִים בְּאֹרֶר !
מֵעֵגְלִי-מְצוּדוֹת ! מְחוֹזוֹת שֶׁל אֹר !
עֵינֵי-שְׂדוּנִים ! יְהִלּוּמִים בְּבוֹר יַעַר !
דְּשָׁאִים קָרִים אֲפָרִים זְרוּעֵי זָהָב-פְּרוֹנִים !
צִפְצָפָה צְלוּפֵת-רוּחַ ! עָלֵי אֵילָן בּוֹעֵר !
נוֹצוֹת יוֹנִים נִצּוֹת בְּחֶצֶר אֶכָר –
הָהָ, כָּלָם לְמִכִּירָה, כָּלָם מִקְנֵת כְּפִים.

וּבְכוֹ, קִנְהָ ! הִצַּע מְחִיר ! - מֵהוּ ? - תִּפְלָה, נִדְבַת-לֵב,
נְדָרִים, אֲרֶךְ-רוּחַ. פְּרַחֵי מֵאֵי מְלִבְלֵב !
הִבֵּט, פְּרִיחַת מְרַץ מְקַמַּחַת צְהָב !
זֶה הָאֶסֶס ; תּוֹכוֹ נוֹצַר אֶת
הַחֲטָה. הַגָּדֵר הַזֶּה הִרְתָּ סוּגְרָת
עַל יִשׁוּעַ, עָלָיו וְעַל אִמּוֹ וְכָל קְדוּשָׁיו.

אביב

אין יפה כאביב -

כשהעשב גולל את גלי גבעוליו הסבוכים ;
ביצי הקכלים כשמים קטנים, וקכלים
רוחצים-מוחצים בין הדי העצים מסביב
את האזן, קולם כמפת ברק למקשיב ;
עץ-אגס זכוכיתי מעלעל עלעלים שנוגעים
בפחל היורד ; הפחל שברב שפעתו
אצה לו הדרך ; גם טללים מקפצים בתזזית.

מה כל המיץ הזה והמרץ?

הד הנית אדמת בראשית מתוקה
בגן-עדן. - טל, קח, בטרם תדלח, בטרם
תשבע עד זרא, הו רבון, ותחמיץ מחטאה,
את רוח התם, יום של מאי, בילדה ובילד,
המיטב שבחרת, הו בן-בתולה, יקר שללך.